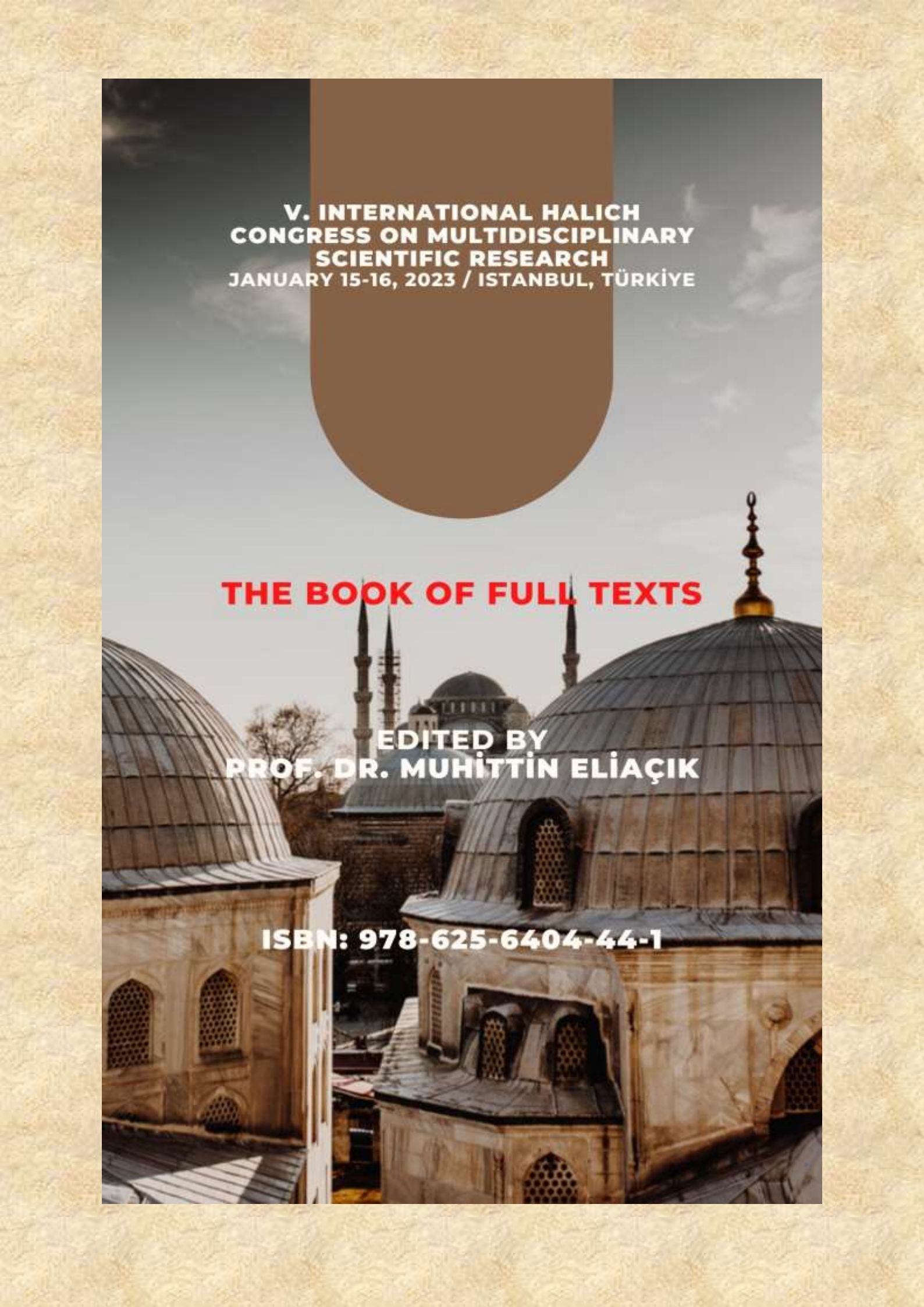

**V. INTERNATIONAL HALICH
CONGRESS ON MULTIDISCIPLINARY
SCIENTIFIC RESEARCH
JANUARY 15-16, 2023 / ISTANBUL, TÜRKİYE**

THE BOOK OF FULL TEXTS

**EDITED BY
PROF. DR. MUHİTTİN ELİAÇIK**

ISBN: 978-625-6404-44-1

V. INTERNATIONAL HALICH CONGRESS ON MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC RESEARCH

January 15-16, 2023 / Istanbul, Türkiye

THE BOOK OF FULL TEXTS

**Edited by
Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK**

**All rights of this book belongs to İKSAD Publishing House.
Without permission can't be duplicated or copied.
Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.
Issued: 01.02.2023
ISBN: 978-625-6404-44-1**

CONGRESS ID

V. INTERNATIONAL HALICH CONGRESS ON MULTIDISCIPLINARY SCIENTIFIC RESEARCH

DATE AND PLACE

January 15-16, 2023 / Istanbul, Türkiye

CONGRESS CHAIR

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK- Kırıkkale University

PRESENTATION

Oral Presentation/ Virtual

PARTICIPANTS COUNTRIES (33)

Türkiye, Azerbaijan, Republic of Serbia, Bosnia and Herzegovina, Thailand, Romania, India, Russia, Algeria, Malaysia, Nigeria, Bulgaria, Hungary, Iran, Pakistan, Italy, Saudi Arabia, Brazil, Egypt, Georgia, Uzbekistan, Croatia, Tunisia, Morocco, Albania, Kazakhstan, Indonesia, Ukraine, USA, Vietnam, Philippines, Austria, Cyprus

TOTAL NUMBER OF PAPERS

448

THE NUMBER OF PAPERS FROM TURKEY

222

OTHER COUNTRIES

226

EVALUATION PROCESS

All applications have undergone a double-blind peer review process

SCIENTIFIC & REVIEW COMMITTEE

Prof. Dr. Hacer HÜSEYNOVA- Azerbaijan State Pedagogical University
Prof. Dr. Hülya ÇİÇEK- Gaziantep University
Assoc. Prof. Dr. Gulbaxar Tavaldieva- Tashkent Chemical-
Technological Institute
Assoc. Prof. Dr. Fatma İNCE- Inonu University
Assoc. Prof. Dr. İryna Dryga- National Academy of Sciences
Assoc. Prof. Dr. Mehmet Gökhan GENEL- Yalova University
Assoc. Prof. Dr. Saime GÜZEL- Bursa Uludag University
Assoc. Prof. Dr. Varol KOÇ- Ondokuz Mayıs University
Assoc. Prof. Dr. H. Burçin HENDEN ŞOLT- Zonguldak Bulent Ecevit
University
Assoc. Prof. Dr. F. Gül KOÇSOY- Fırat University
Asst. Prof. Dr. Leyla BEKENSİR- Ankara University
Asst. Prof. Dr. Muhammet Zeki ÖZYURT- Sakarya University
Dr. Terane NAGIYEVA - Azerbaijan State Pedagogical University
Asst. Prof. Dr. Ömer KASIM- Kutahya Dumlupınar University
Asst. Prof. Dr. Ramazan ARITÜRK- İstanbul Sabahattin Zaim University
Dr. Damejan SADYKOVA- Kazak Kızlar Pedogoji Üniversitesi
Dr. Mariam S. OLSSON- Lebanonise University

	SESSION-2 / HALL-4 15.01.2023 / 11.30-13.30 Moderator: Prof. Dr. Emrullah FATİŞ	
	Zoom Meeting ID: 869 4830 6732 / Zoom Passcode: 151617	

AUTHOR	AFFILIATION	TITLE
Assoc. Prof. Dr. Mustafa AKMAN	<i>Hakkari University</i>	SUPERSTITIONS MENTIONED IN BAZÎDÎ'S 'ÂDÂT Ū RUSŪMATNÂMEË EKRÂDIYYE
Assoc. Prof. Dr. Mustafa AKMAN	<i>Hakkari University</i>	SUFİ THE LORD: BİHİŞTÎ RAMAZAN EFENDÎ
Research Assistant Seyithan GAYIR	<i>Siirt University</i>	DICTATION IN ARABIC LITERATURE
Res. Assist. Dr. Süleyman Nuri YAĞCI	<i>Recep Tayyip Erdogan University</i>	IN A KASIDE ATTRIBUTED TO MEHMET AKİF ERSOY: MUSTAFA FEVZİ BİN NUMAN'S FERYAD-NAME
Assist. Prof. Dr. Fatih CANKURT	<i>Mehmet Akif Ersoy University</i>	ANALYSIS OF THE MUSHAF SAN'A IN TERMS OF OFFICIAL MUSHAF
Assist. Prof. Dr. Okan BAĞCI	<i>Gaziantep University</i>	FAITH IN GOD AND PRAGMATIC ARGUMENTS
Assist. Prof. Dr. Necmettin ÖZTÜRK	<i>Denizli Pamukkale University</i>	PREPARATORY STUDENTS' APPROACH TO WRITTEN EXPRESSION LESSON: THE EXAMPLE OF TEKIRDAG FACULTY OF THEOLOGY
BÜŞRA YİĞİTER	<i>Sivas Cumhuriyet University</i>	THE VIEW OF THE HOLY QUR'AN ON SOCIAL MORALITY (IN PARTICULAR SURAT AL-HUJRAT)
Prof. Dr. Emrullah FATİŞ	<i>Ahi Evran University</i>	REJECTION OF PERCEPTIONS OF PEDOPHILIA IN THE CONTEXT OF DEPICTIONS OF PARADISE
Prof. Dr. Emrullah FATİŞ	<i>Ahi Evran University</i>	THE INSIDE OF BABISM AND BAHAIISM

**MEHMET AKİF ERSOY'A ATFEDİLEN BİR KASİDE: MUSTAFA FEVZİ BİN
NUMÂN'IN FERYÂD-NÂME'Sİ**

**IN A KASİDE ATTRIBUTED TO MEHMET AKİF ERSOY: MUSTAFA FEVZİ BİN
NUMÂN'S FERYÂD-NÂME**

Süleyman Nuri YAĞCI

Arş. Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve
Sanatları, Türk İslam Edebiyatı Bölümü

ORCID NO: 0000-0002-1495-744X

ÖZET

Mehmet Akif Ersoy ile çağdaş olan ve yazmış olduğu şiirlerinde gerek kalıp, gerekse muhtevâ olarak Akif'i andıran Mustafa Fevzi bin Numan'ın "*Şümûsu's-Safâ fî Evsâfî'l-Mustafa*" adlı eserinin son kısmında bulunan "*Feryâd-nâme*" adlı manzumesinin hem çağdaşı olması, hem de manzumelerinin yakînen benzeşmesi dolayısı ile Akif'e atfedildiği tespit edilmiştir. Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nin çıkarmış olduğu Chiron Dergisi Mehmet Akif Özel sayısında Suat Kemal Akünal'ın "*Akif'in Bugüne Kadar Neşredilmemiş Bir Kasidesi ve Birkaç Söz*" başlıklı yazısında adı geçen bu kasidenin bizzat Mehmet Akif Ersoy tarafından Milli Mücadele yıllarında yanından ayrılmayan dostu Veteriner Hekim Mahmut Karındaş'a hediye edildiği, onun da bu kasideyi kendisine verdiği iddia edilmiştir. Aynı yazıda Milli Mücadele yıllarında Mehmet Akif'in halkı bilinçlendirmek için Anadolu'yu dolaşarak cami kürsülerinde vaaz ederken, arkadaşı Mahmut Karındaş'ın da aynı camilerde bu kasideyi besteleyerek okuduğu ileri sürülmüş ve kasidenin bir kısmı okuyucu ile paylaşılmıştır. Bu bildiride uzun yıllar Bahriye Teşkilâtında kalyon kâtipliği yapan ve aynı zamanda Gümüşhânevi Ahmed Ziyâüddin Efendi'nin müridânından olan Mustafa Fevzi bin Numan'ın dîni, ictimâî, millî konuları işlediği manzumelerinde Mehmet Akif ile benzeştiği, hatta yer yer aynılaştığı yönler örnekleri ile ortaya konularak, bireysel ve şiirsel etkileşimleri ölçülmeye çalışılacaktır. Ardından Akif'e atfedilen kasidenin Mustafa Fevzi'ye ait olma durumu tartışılarak, manzumenin tam metni ilim dünyası ile paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Fevzi bin Numan, Şümûsu's-Safâ, Feryâd-nâme, Chiron Dergisi.

ABSTRACT

It has been determined that Mustafa Fevzi bin Numan, who is contemporary with Mehmet Akif Ersoy and resembles Akif in terms of both pattern and content in his poems, was attributed to Akif because his poems called 'Feryâd-nâme' in the last part of his work '*Şümûsu's-Safâ fî*. In the Chiron Magazine Mehmet Akif Special issue published by Ankara University Faculty of Veterinary Medicine, it was claimed that this ode mentioned in Suat Kemal Akünal's article titled 'A Kade of Akif That Has Not Been Published Until Today and a Few Words' was presented to his friend Veterinarian Mahmut Karındaş, who did not leave his side during the National Struggle years by Mehmet Akif Ersoy himself, and he gave this ode to him. In the same article, it was claimed that during the years of the National Struggle, Mehmet Akif traveled around Anatolia to raise awareness and preached on the mosque chairs, while his friend Mahmut Karındaş composed and read this ode in the same mosques, and part of the ode was shared with the reader. In this statement, his individual and poetic interactions will be tried to be measured by revealing examples of aspects that Mustafa Fevzi bin Numan, who has been a galleon clerk in the Naval Organization for many years and is also a disciple

of Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddin Efendi, deals with ijtîmâî, religious, Then, the situation of the ode attributed to Akif belonging to Mustafa Fevzi will be discussed and the full text of the verse will be shared with the world of science.

Keywords: Mehmet Akif Ersoy, Mustafa Fevzi bin Numan, Şümusu's-Safa, Feryad-name, Chiron Magazine.

GİRİŞ

Mehmet Akif Ersoy ve Mustafa Fevzi bin Numan'ın yaşamış oldukları 18. yüzyılın sonu ve 19. yüzyılın başları Osmanlı Devleti'nin en buhranlı dönemleridir. Gerek çeşitli iç savaşlar, gerekse dış müdahalelerden dolayı Osmanlı Devleti bu dönemde ilme, irfâna, medeniyete yön vermiş olduğu eski ihtişamlı günlerini ve kudretini yitirmiş, yedi kıtaya nam salmış olan o şanlı imparatorluk çağ karşısında, savrulan bir yaprak misali oradan oraya sürüklenme durumuna gelmiştir. Bu durum Türk toplumunun da bir değişim ve dönüşüm rüzgarı içerisinde çözülmeye ve kurtuluşu Batılılaşmakta görmeye başlamasına sebebiyet vermiştir. Osmanlı aydınları bu hastalığın teşhisi ve tedavisi için kendi düşünce dünyalarına göre bir takım yol haritaları belirlemişler ve o istikamet üzere çalışmalarını sürdürmüşlerdir. Böylesi sıkıntılı bir dönemde toplumu aydınlatacak, yönlendirecek ve onları bu sıkıntılardan refaha eristirecek bir sorumluluğu omuzlarına yüklenmiş olan Mehmet Akif ve Mustafa Fevzi gibi bazı müvevverler manzûmelerinde din, ilim, irfan, tefekkür, vatan, millet, birlik-beraberlik vb. konular üzerinde durarak, hem Milli Mücadele içerisinde olan Türk toplumunun önünde bir rehber ve öğretici olmuşlar hem de bu değerler üzerinden toplumu yıpratmaya çalışan Batı taklitçisi zihniyetlere karşı göğüslerini siper etmişlerdir.

1. MEHMET AKİF ERSOY VE MUSTAFA FEVZİ BİN NUMAN'IN KISA HAYAT HİKAYELERİ

Mehmet Akif ve Mustafa Fevzi'nin kısa hayat hikayeleri birbirleri ile olan münasebetlerinin yahut münasebet etmiş olma ihtimallerinin daha açık bir şekilde ortaya konulabilmesi için aynı başlıklar altında beraberce verilmiştir. Böylece yaştaş olan bu iki mütefekkirin birbirleriyle olan etkileşimleri daha rahat takip edilebilecektir.

1.1. Doğum Tarihleri ve Doğum Yerleri

Mehmet Akif 1873 senesi Şevval ayında İstanbul Fatih'te dünyaya gelmiştir.¹ Mustafa Fevzi ise 1871 yılında Erzincan'ın Eğin ilçesinde dünyaya gelmiştir.²

1.2. Aileleri

Mehmet Akif'in babası Arnavutluk'tan Anadolu'ya göç etmiş olan ve Fatih Medresesi müderrisi, aynı zamanda da Huzur hocalarından olan Mehmed Tahir Efendi (d. 1826 - öl. 1888), annesi ise; aslen Buharalı olup sonradan Tokat'a yerleşmiş olan Emine Şerife Hanım'dır (d. 1836 - öl. 1926).³ Mustafa Fevzi'nin ise; adındaki ibareden de anlaşılacağı üzere sadece babasının isminin Numan olduğu bilinmektedir.

¹ İsmail Hakkı Şengüler, *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı* (İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1992), 10/21.

² İbnülemin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul: MEB Yayınları, 1969), 1/421.

³ M. Ertuğrul Düzdağ, "Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri", *Eğitim Dergisi (Mehmet Akif Özel Sayısı)* 7/73 (2006): 5.

1.2. Eğitim ve Meslekî Hayatları

Mehmet Akif Ersoy; 1878 yılında dört yaşında iken geleneğe uygun olarak Emir Buhârî mahalle mektebine başlamış, yaklaşık iki senelik eğitimini burada tamamlamıştır. Buradan sonraki eğitim hayatına Küçük Akif'in en iyi şekilde yetişmesi için adeta çırpınan anne ve babasının tartışması sonucunda karar verilmiştir. Bu tartışma Akif'in aile hayatına dair bazı ipuçlarını vermesi noktasında önemlidir. Zira Akif'in annesi Emine Şerife Hanım "Hocazâdem" şeklinde hitap ettiği oğlu için ilk mektep eğitiminden sonra artık medreseye dahil olarak "sarıklı hoca" olması yönünde fikir beyan ederken, babası Tahir Efendi ise Akif'in eğitim hayatına "mektepli" olarak devam etmesini istiyordu.⁴ Bu tartışmada; sağlam karakterli, çok hassas, anlayışlı, tecrübeli, dindar ve ileri görüşlü müslüman bir Anadolu kadını olan Akif'in annesinin⁵ Gümüşhânevî dergâhına yakın olmasının⁶ etkileri olduğu düşünülebilir. Tartışmanın ardından babasının isteği doğrultusunda ve "Medresede okuyacağı şeyleri oğluma ben öğretirim"⁷ telkini ile 1879 senesinde Fatih İbtidâî Mektebi'ne kaydolan Akif, buradaki üç yıllık eğitiminin ardından, 1882'de Fatih Merkez Rüşdiyesi'nde eğitim hayatına devam etmiştir. Buradan mezun olduktan sonra 1885 senesinde Mülkiye Mektebi'ne yazılmış, buradaki eğitim hayatı 1889'a kadar devam eden Akif babasının vefatı ve evlerinin yanması gibi maddi-manevi sıkıntılar dolayısı ile buradaki eğitim hayatına son vermek durumunda kalmıştır. Geçim sıkıntısı dolayısı ile 1889'da ilk defa açılan ve mezunlarına hemen iş verileceği beyan edilen Baytar Mektebi'ne kaydolmuş ve 1893 yılında Halkalı Baytar ve Ziraat Mektebi adını taşıyan Veterinerlik Fakültesi'nden birincilikle mezun olmuştur. Mezuniyetinin ardından aynı sene Orman ve Maâdin ve Ziraat Nezâreti fen heyetinin baytarlık işlerine bakan beşinci şubesine Baytar Müfettiş Muavini olarak atanmıştır. Asıl görev yeri İstanbul olmakla beraber Anadolu ve Rumeli'nin çeşitli bölgelerinde dolaşarak görevini icrâ etmiştir. Ordu için gerekli alımları yapmak üzere görevli olarak Şam ve civârında da bir süre bulunmuştur. İstanbul'da bulunduğu 1906-1907 yıllarında Halkalı Ziraat Mekteb-i Âlisi'nde kitabet-i resmiye hocalığı ve Çiftlik Makinist Mektebi'nde Türkçe muallimliği yapmıştır. 1908 yılında ise Dârü'l-Fünûn Edebiyat Fakültesi'ne Türk Dili ve Edebiyatı hocası olarak görevlendirilmiştir. Aynı yıl Mülkiye Baytar Mekteb-i Âlisi'nin çeşitli dersleri de kendi uhdesine verilmiştir. Gayet hareketli geçen bu yıllarda şartlı olarak İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne giren Mehmet Akif'in Sırat-i Müstakim Dergisi başyazarlığını kabul edişi ve ilk şiirlerini neşretmeye başlaması hep bu yıllara rastlar. 1913 senesinde yaklaşık yirmi sene çalıştığı Orman ve Maâdin ve Ziraat Nezâreti'nden istifa eden Akif, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Teşkilat-ı Mahsusa'da çeşitli görevler üstlenmiştir. Bu görevler dolayısı ile Berlin, Necid, Mekke, Medine gibi pek çok yeri de görebilme imkanına kavuşmuştur. Şeyhü'l-İslamlık Dairesi'ne bağlı Dârü'l-Hikmeti'l-İslâmiyye adlı ilmi ve siyasi kuruluşun 1918'de başkatipliği ve 1920'de asli üyeliği Akif'in memuriyetleri arasındadır. 1920 senesinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Burdur Milletvekili olarak seçilen Akif'in son memuriyet görevi 1929-1936 yılları arasında Mısır Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ndeki Türk Dili ve Edebiyatı hocalığıdır.⁸

⁴ Şengüler, *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, 10/33-34.

⁵ Şengüler, *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, 10/20-21.

⁶ Nevin Sibel Kesici, "Mehmet Akif, Etkilendiği Dünya ve İstiklal Marşımız", *Pendik Eğitim - Pendik İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Eğitim Kültür Dergisi (Mehmet Akif Özel Sayısı)* 9 (2021): 35.

⁷ Şengüler, *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, 10/34.

⁸ Detaylı bilgi için bk.; Şengüler, *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, 78-82; M. Orhan Okay, M. Ertuğrul Düzdağ, "Mehmed Akif Ersoy", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2003), 28/432-439; Fazıl Gökçek, *Bir Medeniyet Şairi Mehmet Akif* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013), 9-18.

Mustafa Fevzi bin Numan; küçük yaşlarda İstanbul'a gelmiş ve Huzur Dersi hocalarından Kasabzâde Vâiz Efendi'nin derslerine devam etmiş, ondan tahsilini tamamladıktan sonra hocasına damat olmuştur. Tahsil hayatının ardından Bahriye Teşkilatı'nda Berik ve Kalyon katibi olmuş, sonrasında kolağalığa terfi ederek buradan emekliye ayrılmıştır. Uzun yıllar Bahriye Teşkilatı'nda katiplik görevinde bulunduğu için çevresinde "Katip" lakabıyla şöhret bulmuştur. Emekli olduktan sonra, hayatının son dönemlerinde İstanbul'da Lastikçi Mustafa Ticarethânesi'nde veznedarlık görevinde bulunmuştur. Tasavvufî konularda derin bilgisi yanında geniş bir kültüre sahip olan Fevzi Efendi 1908-1919 yılları arasında tasavvufi bir dergi olan Cerîde-i Sûfiye'de pek çok tasavvufi makale ve az da olsa şiir yayınlamıştır.⁹

1.3. Şahsiyet Özellikleri ve Yetiştikleri Çevrenin Karakterlerine Etkisi

Akif'i eşsiz karakteriyle donatan ilk yerin doğduğu ev ortamı olduğu söylenebilir. Zira dindar ve aynı zamanda ileri görüşlü bir ailenin kucağına doğan Akif, ilk karakter terbiyesini de bizzat yaşayarak anne ve babasından öğrenmiştir. Zaten Akif de bu durumu kendi ağzı ile: *"İlk dini terbiyemi veren ev ve mahalle, ibtidai ve rüşdi tahsilde aldığım telkinler olmuştur. Bilhassa evin bu husustaki tesiri büyüktür. Annem çok âbid ve zâhid bir hanımdı, babam da öyle. Her ikisinin de dini selâbetleri vardı. ibadetin vecdini, zevkini, heyecanını tatmışlardı. Pederim, Hacı Feyzullah Efendi merhumun müritlerindendi. Nakşi şeyhlerinden olan Feyzullah Efendi o zaman hayatta idi."*¹⁰ şeklinde beyan etmiştir. Müderris olan babası Tahir Efendi'den mektep derslerine ek olarak, medrese derslerini de takviye eden Akif, doğrudan doğruya medresede yetişmiş olmasa da bu kurum zihninde izler bırakmış ve yetişmesine katkı sağlamıştır.¹¹ Akif'in kırk yaşlarında babası için: *"Benim hem babam hem hocamdır. Ne biliyorsam ondan öğrendim."*¹² ifadesi bu durumun açık bir göstergesidir. Temelleri bu şekilde sağlam atılan Akif'in dini eğitimi onu hayatının sonuna kadar bir karakter abidesi olarak yaşatmış ve vefatından sonra da mümtaz bir şahsiyet olarak anılmasını sağlamıştır.

Mustafa Fevzi bin Numan çocuk yaşlarda İstanbul'a gelerek medrese eğitimine başlamış ve ardından yukarıda da bahsi geçtiği üzere memuriyet hayatına atılmıştır. Mustafa Fevzi'yi yetiştiren çevre ise; Gümüşhânevî Dergâhı olmuştur. Gümüşhânevî Ahmed Ziyâüddin Efendi'ye intisâb eden ve şeyhinin vefatına kadar on beş sene yakın hizmetinde bulunan Mustafa Fevzi, Ziyâüddin Efendi'nin vefatından sonra onun yerine geçen Hasan Hilmi Efendi'den hilafet almıştır.¹³ Hilafet sahibi, âlim, âbid ve ârif bir zat olarak anılan Mustafa Fevzi Efendi'nin karakter ve şahsiyetini inşa eden en önemli etkenin tasavvuf; yani Mehmet Akif'te olduğu gibi dîni eğitim ve terbiye olduğu böylece ortaya çıkmıştır. Akif ile Fevzi'nin karakterlerini ve şahsiyetlerini oluşturan temel etkenin almış oldukları dîni eğitim olduğu âşikardır. Fakat bu dîni terbiyeyi birisi ailesinden, diğeri ise çocuk yaşta İstanbul'a gelerek intisab etmiş olduğu bir dergâhtan almıştır.

⁹ Hüseyin Vassaf, *Sefine-i Evliya* (Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2015), 342,343.

¹⁰ ¹⁰ Fahrettin Gün, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları* (Beyan Yayınları: İstanbul, 2010), 496.

¹¹ Gün, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, 512.

¹² Şengüler, *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*, 10/54.

¹³ Vassaf, *Sefine-i Evliya*, 343.

1.4. Vefatları

1936 yılında vefat eden Mehmet Akif Ersoy'un kabri bugün Edirnekapı Şehitliği'nde bulunan Mehmet Akif Ersoy Meydanı'nda bulunmaktadır.¹⁴ 1924 senesinde vefat eden Mustafa Fevzi'nin kabri ise; Edirnekapı-Eyüp yolu üzerindeki Mustafa Paşa Tekkesi'nin yanındadır. Sonrasında ise kabri Edirnekapı Şehitliği'ne taşınmıştır.¹⁵

2. İKİ DERYANIN KESİŞTİĞİ YER VE FERYÂD-NÂME KASİDESİ

Osmanlı Devleti'nin çalkantılı dönemlerinde, aynı yaşlarda olan, aynı muhitte yaşayan, almış oldukları sağlam dîni terbiyeden anlaşıldığına göre aynı karakter ve şahsiyet özelliklerine sahip olan, aynı dertlerle dertlenen iki münevver şairin birbirleriyle olan etkileşimleri bu başlık altında değerlendirilecektir.

2.1. Şiirlerindeki Muhtevâ ve Fonetik Yakınlık

Mehmet Akif, üslubu yönüyle lisanda Türkçü, milli-manevi dertleri ve kahramanlıkları ifade tarzıyla cemiyetçi, ailevî eğitimi dolayısı ile de İslamcı olarak kabul edilebilir. Bu üç yönü dolayısı ile Akif milli ve manevi değerlerin her daim savunucusu olan bir Türk şairi olarak anılır.¹⁶ Bu coşku ve heyecanla yazdığı şiirlerinde Akif, aruzu en sade şekliyle Türkçe'ye uygulamış, bir şiiri dışında bütün şiirlerine aruz vezni ile kaleme almıştır.¹⁷ Mürşid nezâretinde tasavvufî eğitim almamış olan, fakat sağlam bir dîni terbiye ile yetişmiş olan Akif'in şiirlerinde; mutasavvıfâne edâ, sûfiyâne neşve çok azdır, onun şiirlerinde hakim olan edâ genel itibari ile; iş, oluş ve harekettir.¹⁸ Bu edâ ile kaleme aldığı şiirlerinde dîni, milli ve toplumsal meseleler asıl konuları oluşturur.

Mustafa Fevzi'nin kaleme almış olduğu şiirlerin geneli; Mehmet Akif'in aksine ağırlıklı olarak tasavvufî neşve ile kaleme alınmış manzûmelerdir. Eserlerini neredeyse hepsi bu sûfiyâne edâ ile kaleme alınmıştır.¹⁹ Bunun yanında Mustafa Fevzi az da olsa kaleme almış olduğu dîni, milli ve toplumsal konuları ele aldığı şiirlerinde Mehmet Akif'ten oldukça etkilenmiştir. Bu etki gerek muhtevâ, gerekse sesleniş tarzı ve fonetik unsurlar bakımından iki şairin şiirini birbirine oldukça yakınlaştırmaktadır.

Mustafa Fevzi'nin 21 Ocak 1909 tarihinde Mikyâs-ı Şerîat dergisinde “*Dinden Tecerrüdü Tavsiye Edenlere*” başlığı altında kaleme olmuş olduğu şiiri Mehmet Akif'in 7 Temmuz 1898 senesinden başlayarak Resimli Gazetede beş parça halinde yayınladığı “*Bir Mektup*” şiirinin notalarını barındırmaktadır. Mehmet Akif'in ilk defa bu şiirinde görülen ve sonrasında diğer şiirlerine de intikal eden; bir şey öğreten, bir fikir telkin eden, bir gaye müdâfa eden şiirsel tonu ve muhtevâsı, mutasavvıf bir şair olan Mustafa Fevzi'de de aynıyla görülmektedir. Bu benzerlikleri aşağıdaki başlıklar altında örnekleri ile açıkça görmekteyiz:

¹⁴ Düздаğ, “Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri”, 15.

¹⁵ Mustafa İzmet Uzun, “Fevzi Efendi, Katib” *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995), 12/509.

¹⁶ Gün, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, 395-396.

¹⁷ Gün, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, 484.

¹⁸ Gün, *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, 526.

¹⁹ Eserleri Hakkında detaylı bilgi için bk.; Mustafa Fevzi b. Numan, *Menâkıb-ı Ziyâiyye*, haz. Fatih Yıldız (İstanbul: Kalem Yayınevi, 2021), 22.

2.1.1. Batının İlminden, Sanatından Faydalanma Batı Taklitçiliğini ve Onların Kötülüklerini Reddetme Anlayışı

Akif'in "*Bir Mektup*" şiirinde Garbîler ve Frenk şeklinde somutlaştırılan; "Batı taklitçiliğini reddetme, Batı'nın sadece bilim, teknik ve sanatından faydalanma" metaforu Mustafa Fevzi'nin şiirinde de aynıyla görülmektedir. Akif bu durumu şu şeklide mısralara dökerken aşağıdaki ifadeleri kullanmıştır:

...
 "Garbîlere bak nedir o gayret
 Hayret veriyor ukûle, hayret!
 Bak sen o tarîkden berîsin!
 Haylazlık olursa müşterisin!
 Onlarda olan muhasenâtı,
 Aklın iyi bulduğu sıfatı
 Taklide tenezzül etmiyorsun,
 Yol doğru olursa gitmiyorsun."

...
 "Gel fikr-i Frenke hâdim olma
 Beyhude yorulma, nâdim olma!
 Mümkün ise git mukallidinden,
 Hikmet öğren, fazilet öğren!
 Biz hikmetin eski sahibiyiz
 Öyleyse bugün de talibiyiz.
 Etmiş bizi şer'-i sâtiu'n-nûr
 Her yerde bulursak ahza memûr
 Etvâr-ı Frenk'e tapmak olmaz,
 Vadi-yi hata'ya sapmak olmaz!"²⁰

Mustafa Fevzi'de ise aynı hissiyat şu şekilde şiirselleştirilmiştir:

...
 "Sen Frenkten âdet alma sanat al,
 Onların sanatlarından ibret al."
 ...
 "Fenne sa'y et, sanat öğren gece gün,
 Maksadın a'lâ-yı din olsun bütün.
 Sen tabîat mesleğine hâil ol,
 Her şeyi sun'-i Hüdâ bil âkil ol.
 Her ne lazımda tevessül kıl O'na,
 Âdet-i Efrenc ne lazımdır sana.
 Âdet-i garbiyye gelmez mü'mine,
 Sende iman-ı İlâhî yok mu? Ne."²¹

Yine yukarıda bahsi geçen durumu ifade için Mehmet Akif'in şu mısraları kaleme almış olduğunu da görüyoruz ki, Mustafa Fevzi ile söylemlerinin aynılaştığı da daha yakından hissediliyor:

"Alınız ilmini Garb'ın, alınız, sanatını;
 Veriniz, hem de mesâinize son süratını.

²⁰ Mehmet Akif Ersoy, "*Bir Mektup*", *Resimli Gazete* 85 (1898): 1110-1111.

²¹ Mustafa Fevzi, "*Dinden Tecerrüdü Tavsiye Edenlere*", *Mikyâs-ı Şeriat Dergisi* 16 (1909): 1.

Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız;
 Çünkü milliyeti yok sanatın, ilmin; yalnız,
 İyi hatırdan tutun ettiğim ihtarı demin:
 Bütün edvâr-ı terakkiyi yarıp geçmek için,
 Kendi “mâhiyyet-i rûhiyye” niz olsun kılavuz,
 Çünkü beyhudedir ümmîd-i selâmet onsuz.”²²

...
 “Bu cihetten, hani hiç yılmasın, oğlum, gözünüz;
 Sade Garb’ın, yalnız ilmine dönsün yüzünüz.”²³

2.1.2. Dini Değerleri Savunma ve Din Aleyhtarlarına Karşı Takınılan Tavır

“Dinden Tecerrüdü Tavsiye Edenlere” şiirinin ilerleyen kısımlarında “din aleyhtarlarına ve dini küçümseyenlere” karşı Mustafa Fevzi’nin takınmış olduğu tavır şu şekildedir:

...
 “Dinini şeytana sattın ey denî,
 Sözlerin tahkir eder her dem seni.
 Sen ne millettensin ey şahs-ı le’îm,
 Sen ne meslektensin ey merd-i zenîm.”

...
 Ehl-i insaf böyle sözler söylemez,
 Milletin fikrini berbat eylemez.
 Onları mebhût ederdi şer’imiz,
 İşte el-ân can fedadır dinimiz.
 Geldi geçti sen gibi çok hasm-ı din,
 Yoktur onlar işte var din-i mübin.
 Tâ kıyam-ı haşre dek bâkî bu nur,
 Sen seni bî-hûde yorma ey garûr.
 Ta’n edersin çünkü dini gece gün,
 Çık bu millettten Frenk ol büsbütün.
 Lakin Efrenc de kabul etmez seni,
 Çünkü bilmezsin Frenk dinini.
 Öyle bil ki yüzde yüz olsan Frenk,
 Nâminı gördükde eyler rey b u şekk.
 Gerçi nâmin da senin ardır sana,
 Nerden oldun ah müsem mâ sen ona.
 Gerçi isminle seni Türk sanmışız,
 Pek hata etmiş de pek aldanmışız.”²⁴

...
 Bu duygu ve düşünceler “Şümûsu’s-Safâ” adlı eserde Mukaddime başlığı altında kaleme alınan şu mısralarda da devam etmektedir:

...
 “Misyonerler kavramış ücretle kör vicdânını,
 Satmış o birkaç franga şüpheli imânını.
 Muvakkı’ınca bu hususta gerçi o ma’sûm olur,

²² Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı – Safahat*, Hz. Necmettin Turinay (Ankara: TBMM Yayınları, 2021), 522.

²³ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı – Safahat*, 806.

²⁴ Mustafa Fevzi, “Dinden Tecerrüdü Tavsiye Edenlere”, 1.

Dîn ne şeydir? Irz nedir? İmân nedir? Hiç bilmiyor.”²⁵

...

Yukarıdaki manzumelerde görülen bu tavır Mehmet Akif’in mısralarında da aynıyla takip edilebilmektedir:

...

“Serseri: Hiç birinin mesleği yok, meşrebi yok;
Feylesof hepsi; fakat pek çoğunun mektebi yok!
Şimdi Allah’a söver... Sonra biraz bol para ver:
Hiç utanmaz, Protestanlara zangoçluk eder!
O benim en ebedi hasmım olan Rusya bile,
Hakkı teslim edelim! Hiç de değildir böyle.”²⁶

....

2.1.3. Dini Savunma, Tembellikten, Cehaletten Yakınma ve Çalışmayı Teşvik

Mustafa Fevzi’nin şiirlerinde bu konu sık sık ele alınmıştır ve bu konunun işlendiği mısralar çok tanındıktır:

...

“Dinimiz i’lân ederken bizlere uluvviyeti,
Nerden aldık hiç bilen var mı bu süflî zilleti!
Bir taraftan garblılaşmak der çıkar bir bî-hüner,
Sonra anlarsın maksad dine ta’rîzmiş meğer.”

...

“Bu olanlardan geçenlerden bize yok mu keder?
Böyle bir miskin tevekkül mü Hüdâımız emr eder!
Ey bilenler söyleyin bu dinin uluvviyâtını,
Hazret-i Muhtar gibi ityân edin isbâtını.
Hakka nusret eyleyin Allah da nusret gönderir,
Din için söz söyleyin Mevlâ hidayet gösterir.
Dinini takdîr ederken zümre-i müsteşrikîn,
Böyle tembellik Revâ mı bize ey mü’minîn.”²⁷

Bu durum Mehmet Akif’in mısralarında şu şekilde karşılık bulmuştur:

...

“Eyvah... Bu zilletlere sensin yine illet...
Ey derd-i cehalet, sana düşmekle bu millet,
Bir hale getirdin ki ne din kaldı, ne namus!
Ey sine-i İslâm’a çöken kapkara kabus,
Ey hasm-ı hakîki, seni öldürmeli evvel:
Sensin bize düşmanları üstün çıkaran el!
Ey millet, uyan... Cehline kurban gidiyorsun!
İslâm’ı da “batsın... diye tutmuş, yediyorsun!”²⁸

...

²⁵ Mustafa Fevzi b. Numan, *Sümûsus’s-Safâ fi Evsâfi’l-Mustafa*, (İstanbul: Tevsi’-i Tabâat Matbaası, 1331), 7.

²⁶ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyat – Safahat*, 519.

²⁷ Mustafa Fevzi, “Uluvvîyât-ı İslam Makaleleri Muharrir-i Muhteremî Ferîk Ahmed Muhtar Paşa Hazretlerine”, *Cerîde-i Sûfiyye Dergisi* 67/3 (1913): 208.

²⁸ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyat – Safahat*, 557.

...
 “İntihar etmek değilse yolda durmak, gitmemek,
 Asumandan refref indirsın demektir bir melek!
 “Leyse li’l-insâni illâ mâ seâ” derken Hûda;
 Anlamam hiç meskenetten, sen ne beklersin daha?”²⁹

2.1.4. Ayrılığa Düşmekten Sakındırma, Birlik ve Beraberliği Öğütme

Yaşamış oldukları buhranlı dönemde en büyük sıkıntının toplumun ayrılığa düşerek ferdi menfaatlerini gözetir olması ve birlik ve beraberlikten uzaklaşması olduğunu gözlemleyen Mustafa Fevzi ve Mehmet Akif şiiirleri ile halkı bu noktada uyarmak ve bilinçlendirmek için çaba göstermişlerdir. Mustafa Fevzi’nin bu konudaki mısralarına örnek olarak “*Uluvvîyât-ı İslam Makaleleri Muharrir-i Muhteremî Ferîk Ahmed Muhtar Paşa Hazretlerine*” adlı şiiirindeki şu kısımlar gösterilebilir:

...
 “Hep muhakkıkla mukallid cümlemiz dindâş iken,
 Dine karşı lâubâlî bazımız bilmem neden?
 Din için görmez misin? Toplandı hep ehl-i salîb,
 Bir çelîpâ onları etti bize kavm-i mehîb.
 Birbiriyle kavm u mezheb düşman iken o cünûd,
 Âlem-i İslama karşı oldular bak yek-vücûd.
 Din ile hiçbir alâka tumamışken Ferdinad,
 Sözlerinden gayret-i dineye oldu müstefâd.
 Bî-esâs da’vâ için toplandı dört ordu heman,
 Kırdılar binlerce yüzbinlerce masum müslüman.
 Biz ki lâ ma’bûde illallâhda ettik ictimâ’,
 Eylemek layık mı uluvvîyât-ı dinden imtinâ’.
 Kâl u kâl etmecliğe hasr eyledik keyf u kemi,
 Büsbütün nisyâna mı koyduk acep? Câdilhümü.”³⁰

....
 “Baltalanmakta bütün gün Müslümanlık mezhebi,
 Baltası bizden çıkar, zannetme yâ hû ecnebi.
 O yılanlardır ki besler millet-i merhûmemiz,
 Bir avuç toprak yedirmez başka millet şüphesiz.”³¹

...
 “Bitti her şey, her mukaddes kaldı bir Peygamberin,
 Şimdi düşman kasd eder, ider nâmûsuna o Serverin.
 Üç buçuk kâfir onu tahkîre yeltenmektedir,
 Bir de üçyüz elli milyon ehl-i İslâm nerededir?
 Gerçi duymaz her biri, onlar değildir müstemî’.
 Sen işitmekte gecikmezsin o küfrü yâ Semî’.”³²

Mehmet Akif’te ise ayrılığa düşmekten sakındırma, birlik ve beraberliği telkin etme konusu yukarıdaki mısralarla benzer bir üslup ve anlayışla şu şekilde ifade bulmaktadır:

²⁹ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiiir Külliyyat – Safahat*, 369.

³⁰ Mustafa Fevzi, “*Uluvvîyât-ı İslam Makaleleri Muharrir-i Muhteremî Ferîk Ahmed Muhtar Paşa Hazretlerine*” 208.

³¹ Mustafa Fevzi b. Numan, *Sümûsus’s-Safâ fi Evsâfi’l-Mustafa*, 8.

³² Mustafa Fevzi b. Numan, *Sümûsus’s-Safâ fi Evsâfi’l-Mustafa*, 10.

“Ayrılık hissi nasıl girdi sizin beyninize?
Fikr-i kavmiyyeti şeytan mı sokan zihninize?
Birbirinden müteferrik bu kadar akvamı,
Aynı milliyetin altında tutan İslâm’ı,
Temelinden yıkacak zelzele kavmiyettir.
Bunu bir lâhza unutmak ebedi haybettir.”

...
Girmeden tefrika bir millete, düşman giremez;
Toplu vurdukça yürekler, onu top sindiremez.”
“İslâm’ı evet, tefrikalar kastı kavurdu;
Kardeş bilerek bilmeyerek, kardeşi vurdu.
Can gitti vatan gitti, bıçak dine dayandı;
Lâkin, o zaman silkinerek birden uyandı.”³³

2.1.5. Düşünmeye Teşvik ve Sorularla Mâşeri Vicdanı Harekete Geçirme Çabası

Düşünme eylemi Kur’ân-ı Kerim’deki birçok ayette de telkin edildiği üzere akl-ı selim her kimsenin yerine getirmesi gereken bir vecibedir. Mehmet Akif ve Mustafa Fevzi gibi mütefekkir kimseler bu eylemi gerçekleştirdikleri gibi aynı zamanda bunu şiirleri ile topluma tavsiye de etmişlerdir. Düşünme eylemini tetikleyici bir unsur da gerek kişinin kendisine gerekse muhatabına konuyla alakalı düşünüyü teşvik eden sorular sormasıdır. Bu durum Mustafa Fevzi’nin manzumelerinde aşağıdaki şekliyle kendini göstermektedir:

...
“Bir nezâhet yoksa takrîrimde, ma’yûb ben miyim?
Dînimi tahkîr iden bir şahsa ben ebkem miyim?
İrz u nâmusumla, dînimle o oynarken bütün,
Ben ona, lutfet efendim mi demek lâzım? Düşün.”³⁴

...
“Revâ mı şân-ı imanı sefâhetle hebâ kılmak
Revâmı mü’mine böyle hakâretle sefil olmak
Revâ mı bağ-ı tevhide, hazân-ı küfr ile solmak
Revâmı şevket-i İslam, mezelletle zevâl bulmak
Uyan ey âlem-i İslam uyan Allah için olsun
Gözet namus-i Kur’anı Resulullah için olsun”³⁵

Aynı durum Mehmet Akif’te ise şu şekilde karşılık bulmaktadır:

...
“Ütan ey ümmet-i merhume, şu namından utan!
Enbiya varisine böyle mi hürmet edilir,
Size bunlar gün olur öğretilir, söylenilir.
Garb heykel diyor namına ehli hünerin,
Sökeriz bizse mezar taşını biçarelerin.
Fuzalâ garpta binlerle sayılmakta iken,
Kadr ü kıymetleri âsûdedir eksilmekten.”³⁶

³³ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyat – Safahat*, 514.

³⁴ Mustafa Fevzi, “Uluvviyât-ı İslam Makaleleri Muharrir-i Muhterem Ferîk Ahmed Muhtar Paşa Hazretlerine”, 208.

³⁵ Mustafa Fevzi b. Numan, *Sümûsus’s-Safâ fi Evsâfi’l-Mustafa*, (İstanbul: Tevsi’-i Tabâat Matbaası, 1331), 65.

...
 “Hani binlerce mefâhirdi senin her adımın?
 Hani sînende yarıp geçtiği yol «Yıldırım»ın?
 Hani asker? Hani kalbinde yatan Şâh-ı Şehîd?
 Ah o kurbân-ı zafer nerde bugün? Nerde o ıyd?
 Söyle, Meşhed, öpeyim secde edip toprağını:
 Yok mudur sende Murâd’ın iki üç damla kanı?”³⁷
 ...
 “Artık ey millet-i merhûme, sabâh oldu uyan!
 Sana az geldi ezanlar, diye ötsün mü bu çan?”³⁸
 ...

2.2. MUSTAFA FEVZİ BİN NUMAN’IN FERYÂD-NÂMESİ VE KASİDE HAKKINDAKİ BİLGİ KARIŞIKLIĞIN GİDERİLMESİ

Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi’nin çıkarmış olduğu Chiron Dergisi Mehmet Akif Özel sayısında Suat Kemal Akünal’ın “Akif’in Bugüne Kadar Neşredilmemiş Bir Kasidesi ve Birkaç Söz” başlıklı yazısında adı geçen bu kasidenin bizzat Mehmet Akif Ersoy tarafından Milli Mücadele yıllarında yanından ayrılmayan dostu Veteriner Hekim Mahmut Karındaş’a hediye edildiği, onun da bu kasideyi kendisine verdiği iddia edilmiştir. Aynı yazıda kasidenin bir kısmı okuyucu ile paylaşılmıştır.³⁹ Hatta bu bilgilerden hareketle TBMM tarafından basılmış olan Mehmet Akif’in şiir külliyyatına bu kaside de eksik haliyle, Mehmet Akif’e atıfla dâhil edilmiştir.⁴⁰ Fakat adı geçen bu kaside Mustafa Fevzi bin Numan’ın “Şümûsu’s-Safâ fi Evsâfi’l-Mustafa” adlı eserinin son kısmında bulunan otuz iki bendlik “Feryâd-nâme” adlı manzumesidir. Kurtuluş Savaşı yıllarında Mehmet Akif milli mücadele şuurunu canlandırmak ve halkı bilinçlendirmek için Anadolu’yu dolaşmış, gündüzleri camilerde vaaz, geceleri ise evlerde hasbihal hizmetlerinde bulunmuştur. Bu heyecanlı vaaz ve sohbetlerden sonra Akif beraberinde getirdiği yakın dostu Mahmut Karındaş’a, muhtemelen önceden okuyarak çok beğenmiş olduğu Mustafa Fevzi bin Numan’ın bahsi geçen kasidesini okutarak⁴¹ yüreklerdeki milli mücadele ruhunu daha da alevlendirmeyi amaçlamıştır.

SONUÇ

Aynı dönem ve aynı muhitte yaşamış olan Mehmet Akif Ersoy ve Mustafa Fevzi bin Numan’ın dîni, ictimâî, millî konuları işlediği manzumelerinde birbirleriyle etkileşim halinde oldukları örnekleri ile tespit edilmiştir. Mehmet Akif’in Mustafa Fevzi ile şahsi tanışıklıkları hakkında herhangi bir karine elde edilememiş fakat şiirlerinde bu denli yakınlık olan, aynı çağda ve aynı semtte yaşayan iki mütefekkirin arkadaş olması ihtimal dâhilindedir. Aynı zamanda milli şairimiz olarak anılan ve çok kıymetli şiirleri bulunan Mehmet Akif’in Anadolu’da vaaz ve sohbetlerinden sonra kaside şeklinde okutmuş olduğu Mustafa Fevzi’nin Feryâd-nâme’sini kendi şiirlerine tercih etmesi bunun bir başka göstergesidir. Akif’in kendi şiir tonuna her yönüyle çok yakın olan bu manzumeye böylesine değer vermesi, muhtemeldir

³⁶ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyat – Safahat*, 240.

³⁷ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyat – Safahat*, 549.

³⁸ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyat – Safahat*, 551.

³⁹ Suat Kemal Akünal, “Akif’in Bugüne Kadar Neşredilmemiş Bir Kasidesi ve Birkaç Söz”, *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi (Chiron) Mehmet Akif Özel Sayısı* (1947): 9.

⁴⁰ Mehmet Akif Ersoy, *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyat – Safahat*, 860.

⁴¹ Kadir Mısıroğlu, *Sarıklı Mücahitler* (İstanbul: Sebil Yayınevi, 1992), 307.

ki eseri icra eden Mahmut Karındaş'ta kasidenin Akif'e ait olduğu zannını uyandırmıştır. Bütün bunların yanında tasavvuf kurumu ile arasında her zaman mesafe olduğu ileri sürülen Mehmet Akif'in Gümüşhânevi Dergâhı post-nişînlerinden olan Mustafa Fevzi ile olan bu etkileşimi, bu konudaki ön kabullerin de tekrar değerlendirilmesine vesile olacaktır.

3. METİN (FERYÂD-NÂME)

Îlâhî dîn için feryâd iden bir âh için olsun
Bu dîniñ gurbeti-çün yükselen “eyvâh” için olsun
Ġazâsında seni tekbîr iden efvâh için olsun
Uyandır bizleri bundan gerü âgâh için olsun
Uyan ey ‘âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kır‘ânı Resûlullâh için olsun

Revâ mı şân-ı îmânı sefâhetle hebâ kılmak
Revâ mı mü'mine böyle hâkâretle sefîl olmak
Revâ mı bâğ-ı tevhîde, hâzân-ı küfr ile şolmak
Revâ mı şevket-i İslâm, mezelletle zevâl bulmak
Uyan ey ‘âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kır‘ânı Resûlullâh için olsun

Revâ mı hetk idilsün zulm ile nâmûs-i İslâmı
Revâ mı yırtısın o kâfir ridâ-yı bikr u erhâmı
Revâ mı hilye-i aqdes yerinde görmek aşnâmı
Revâ mı ma‘bed-i dînin tebeddül eylesin nâmı
Uyan ey ‘âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kır‘ânı Resûlullâh için olsun

Revâ mı râyet-i küfri taşısın kal‘a-yı îmân
Revâ mı kardeşin, oğluñ, kerîmeñ ola der-zindân
Revâ mı Şırb ile Bulğar, Kıradağ kâfiri Yunân
Kese şüdyân-ı nisvânı ede ma‘şümları püryân
Uyan ey ‘âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kır‘ânı Resûlullâh için olsun

Revâ mı bunca mescidler ola küffâra meyhâne
Revâ mı türbe vü tekke ola ‘aynı ‘umûm-hâne
Revâ mı kızlar, oğlanlar ola teslîm Yunâna
Revâ mı bunca İslâmlar sükût etsin mehînâne
Uyan ey ‘âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kır‘ânı Resûlullâh için olsun

Revâ mı ak şakallı, ehl-i tevhîd, ihtiyâr bir pîr
Tutulsun pençe-i zulme, urulsun boynuna zencîr
Gelini dest-i düşmende, hem oğlı tu‘me-i şemşîr
İdildi ehl-i tevhîdiñ harîm-i ‘işmeti tahkîr
Uyan ey ‘âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kır‘ânı Resûlullâh için olsun

Revâ mı mescide tolmuş nice biñ ehl-i îmânı

Zebāniler gibi yaqsun kül itsün kavm-i Yunānī
 Revā mı maḥvg olup gitsün bu dīnīñ gül gülistānı
 Revā mı şād idüp tırdıḡ bugün biz kāfiristānı
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Revā mı pāyitaḡtūñ bābını dūşmān gelüp ursun
 Ḥilāfet mülkini küffār mülevveş eyleyüp tırsun
 Mezārından çıkup şimdi anı Sultān Selīm görsün
 Gözetsün Fātiḡiñ rūḡı bu baḡşı sizlere şorsun
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Revā mı bu şerī‘ at ḡaşre dek bākī iken böyle
 Bize bir söyleyan var mı? Kitābullahı terk eyle
 Ḥiṡār eylerken o küffār temelsiz dīnini şöyle
 Neden Faḡr-i Cihāna biz tevessül etmedik söyle
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Bu meslekle bizi ecdādımız tel‘in ider soñra
 Ḥüdā hıfz eyleye küffār bizi tedfīn ider soñra
 Mezārda bizleri kimler ‘aceb telḡin ider soñra
 Mezemmetle bize aḡfādımız nefrīn ider soñra
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Nedir bu zillet u pest-pāyelik bizde sefāhetle
 Nedir bu meskenet, bī-māyelik bizde şekāvetle
 Nedir bu ‘acimiz bī-vāyelik bizde ḡakāretle
 Nedir küffāra bu sermāyelik bizde sefāletle
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Neden üçyüz yıl oldı gitgide biz dīne ḡor baḡtık
 Kitābı mezhebi, şer‘i bütün birkaç pula şatdık
 Nezāket eyledik küfre diyānetden uzak kaçdık
 Bu dīni maḡv için bizler temelden ḡufreler kazdık
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Emīn ol her teraḡḡīye bizi irdirecek dīndir
 Bize inṡār-ı dūşmānda şecā‘at virecek dīndir
 Bütün maḡḡūr idüp dūşmenleri kesdirecek dīndir
 Yabancı ḡaldıḡı anda bizi ḡahr idecek dīndir
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Ne gördük bilmem o küfrüñ diyār-ı pūr-zülümundan
 Ne öğrendik o küffārīñ bize elzem ‘ulümundan

Gidenler hep sefîh oldu zarar gördük ‘ umûmundan
Ne geldi başka düşmânîñ şütûmundan hücumundan
Uyan ey ‘ âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kûr‘ ânı Resûlullâh için olsun

Bize mahv olmak eyyâmı zuhûr itdi uyanmazsak
Meded itmez bize kimse eğer Hakk’a tayanmazsak
Rezîliz dîn için bizler eğer kana bulanmazsak
Yanar bu hâle târîhler eğer biz kalble yanmazsak
Uyan ey ‘ âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kûr‘ ânı Resûlullâh için olsun

Vaţan ağlar dîn ağlar hem bu hâle âsumân ağlar
Feleklerde melekler, bir de insânlar, cihân ağlar
Muhtî ağlar, muhtâf ağlar, zemîn u hem zamân ağlar
Bu dehşetden güler düşmân, bu hâle müslümân ağlar
Uyan ey ‘ âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kûr‘ ânı Resûlullâh için olsun

Esâs tevhîd iken bilmem neden biz iftirâk itdik
Vazîfe muţlakâ hıfz-ı vaţanken biz nifâk itdik
Hakkâretle nazâr kıldık bu dîne çok şikâk itdik
Esîr olduk şalîbe eñ nihâyet ihtinâk itdik
Uyan ey ‘ âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kûr‘ ânı Resûlullâh için olsun

Cihân şaşdı bizim bu inhizâm-ı pür-belâmızdan
Naşıl şaşmışdı evvelce zuhûr u i‘ tilâmızdan
Neden ‘ ibret alınmaz bu tükenmez ibtilâmızdan
Neden yok ilticâ Hakk’a bu bî-hadd mübtelâmızdan
Uyan ey ‘ âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kûr‘ ânı Resûlullâh için olsun

Neden hiss-i diyânet büsbütün bizden ‘ udûl itdi
Bu dîne ihtirâmsızlık bize nerden hulûl itdi
Neden ‘ iffet gidüp bizden bu şehvetler duhûl itdi
Anıñ-çün nuşretullâh da bugün bizden nükûl itdi
Uyan ey ‘ âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kûr‘ ânı Resûlullâh için olsun

Oķu târihden ‘ ibret al nedir bitmez bu nikbetler
Neden nâ-bûd olup gitmiş ‘ aceb satvetli devletler
Nedendir inzırâz bulmuş ‘ aceb o eski milletler
Bütün ahlâk-ı nâ-marđiyyedir esbâb-ı zilletler
Uyan ey ‘ âlem-i İslâm uyan Allâh için olsun
Gözet nâmûs-i Kûr‘ ânı Resûlullâh için olsun

Ėabâhat bizdedir yâhû ne devletde ne millette
Bütün efrâd-ı İslâmîñ gözü gönü sefâhetde
‘ Umûmiyyetle yektâyız rezâletde şekâvetde

Veliler varsa müsteşnā faķat onlar da miħnetde
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Bizi maħv eyliyor hālā bugün dāħilde düşmānlar
 Kenīsālarda cem‘ olmuş bütün Bulğarla Yunānlar
 Bütün ‘ahd u yemin itmiş ıapub istavroza onlar
 Neden mescidlere girmez ‘aceb bu ehl-i imānlar
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Bütün ehl-i şalīb mevhūma ıapmaķdan utanmazken
 Esāssız dīnini ta‘mīr için aşlā uşanmazken
 Şadāķatle haķıķī dīne biz cāndan şıvanmazken
 Hūdā nuşret ider mi bizlere hālā uyanmazken
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Bugün hālā düşünmez olduķ esbāb-ı beliyyātı
 Müşevveş fikrimiz idrāk ider mi hiç bu ğāyātı
 Harāb-ı Başradan sonra idersek de nedāmātı
 Emīn ol ki Hūdā kalb akçeye almaz o heyhātı
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Bize Allāh Cenāb-ı Aħmedi bedrū’d-dücā itdi
 Bunı idrāk iden var mı ‘aceb kim ilticā itdi?!
 Derūndan derd u sūzişle aña kimler recā itdi?!
 Anıñ-çün bizleri küffār nihāyet cā-be-cā itdi
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Eğer ki biñde bir mü’min aķıtdı dīdeden ķanlar
 Şefī‘-i Ümmete cāndan tevessül itdiler anlar
 Tazarru‘ itdi Allāhdan Resūlünden o giryānlar
 Velākin haddini geçmişti ‘işyānlarla tuğyānlar
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Anıñ-çün onların āh u niyāzı itmedi te’şīr
 İdildi kāfiriñ hūkm-i cezāsı hikmeten te’hīr
 Cezāmızla cezālandıķ olunduķ ‘āleme taħķīr
 Direm... Allāhueķber...Eylerim Allāhıma tekbīr
 Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
 Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Ne mümkün bulmayız biz nuşret-i Allāhı Muħammedsiz (‘aleyhi salātü ve’s-selām)
 Necāt yokdur bize dārında billāhi Muħammedsiz
 Selāmet bulmayız dünyāda tallāhi Muħammedsiz
 Şalībiyyuna maħkūmuz fevallāhi Muħammedsiz

Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Merāk itme peyāmbersiz bizi Allāh kabūl itmez
Te‘ab çekme o ḥazretsiz bize nuşret nüzūl itmez
Ḥüdā va‘d-i keriminden zühūl itmez, nükūl itmez
Anı her kim şefā‘ atçı kılarırsa o üfūl itmez
Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

Ne müşkil derde düşdüm derdimi teşrîḥ iden yok, āh...
İşitdirmek ne mümkün ‘āleme feryādımı, eyvāh...
İlāhî bizleri kurtar bu dīniñ şāḥibi, Allāh...
Ġarīb oldı bütün ümmet meded kıl yā Nebīyullāh
Uyan ey ‘ālem-i İslām uyan Allāh için olsun
Gözet nāmūs-i Qur‘ānı Resūlullāh için olsun

İlāhî bâb-ı lütfuñdan kerem kıl bizlere yā Rab
‘İnāyet eyle rahm eyle yetiş ‘ācizlere yā Rab
Meded-res sensiñ Allāhım bütün nāçizlere yā Rab
Bağışla biz cürüm-kār ümmeti fā’izlere yā Rab
Bize gönder cünūd-i ġaybıñı Allāh için olsun
Yeter bu ibtilā artık Resūlullāh için olsun

Meded yā Faḥr-i ‘Ālem bir günāh-kār ümmetiñ geldi
Bu derde çāre-sāz ancak seni bildi seni buldı
Bugün gül-zār-ı tevḥīdiñ ḥesābsız gülleri şoldı
Değil bir Fevzī-i kemter, bütün ümmet sefīl oldı
Şefā‘ at nuşret it biz ümmete Allāh için olsun
Yeter artık bu miḥnetler kitābullāh için olsun

(15 Muḥarrem sene 1331 târiḥinde tanzīm idilen Feryād-nāmeniñ şüretidir.)

KAYNAKÇA

- Akünel, Suat Kemal. “Akif’in Bugüne Kadar Neşredilmemiş Bir Kasidesi ve Birkaç Söz”. *Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi (Chiron) Mehmet Akif Özel Sayısı* (1947): 9.
- Düzdağ, M. Ertuğrul. “Mehmet Akif Ersoy Hayatı ve Eserleri”. *Eğitim Dergisi (Mehmet Akif Özel Sayısı) 7/73* (2006): 5.
- Ersoy, Mehmet Akif. *İstiklal Marşı’nın 100. Yılında Mehmet Akif Ersoy Şiir Külliyyatı – Safahat*. haz. Necmettin Turinay. Ankara: TBMM Yayınları, 2021.
- Gökçek, Fazıl. *Bir Medeniyet Şairi Mehmet Akif*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2013.
- Gün, Fahrettin. *Mehmet Akif Hayatı Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*. Beyan Yayınları: İstanbul, 2010.
- İnal, İbnülemin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. 4 Cilt. İstanbul: MEB Yayınları, 1969)
- Mısıroğlu, Kadir. *Sarıklı Mücahitler*. İstanbul: Sebil Yayınevi, 1992.
- Mustafa Fevzi b. Numan. *Menâkıb-ı Ziyâiyye*. haz. Fatih Yıldız. İstanbul: Kalem Yayınevi, 2021.
- Mustafa Fevzi b. Numan. *Sümûsus’s-Safâ fi Evsâfi’l-Mustafa*. İstanbul: Tevsi’-i Tabâat Matbaası, 1331.
- Mustafa Fevzi. “Dinden Tecerrüdü Tavsiye Edenlere”. *Mikyâs-ı Şeriat Dergisi* 16 (1909): 1.
- Mustafa Fevzi. “Uluviyyât-ı İslam Makaleleri Muharrir-i Muhteremi Ferîk Ahmed Muhtar Paşa Hazretlerine”. *Cerîde-i Sûfiyye Dergisi* 67/3 (1913): 208.
- Nevin Sibel Kesici, “Mehmet Akif, Etkilendiği Dünya ve İstiklal Marşımız”. *Pendik Eğitim - Pendik İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Eğitim Kültür Dergisi (Mehmet Akif Özel Sayısı) 9* (2021): 35.
- Okay, M. Orhan ve Düzdağ, M. Ertuğrul. “Mehmed Akif Ersoy”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 28:432-439. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Şengüler, İsmail Hakkı. *Açıklamalı Mehmet Akif Külliyyatı*. 12 Cilt. İstanbul: Hikmet Neşriyat, 1992.
- Uzun, Mustafa İzmet. “Fevzi Efendi, Katib”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 12:509. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Vassaf, Hüseyin. *Sefine-i Evliya*. Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2015.